

Парайко Т.В., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна
Науковий керівник: Ющик О.І., к.ю.н., доцент

ПРОБЛЕМАТИКА ПОНЯТТЯ УЯВНОЇ ОБОРОНИ ЯК ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЄ КРИМІНАЛЬНУ ПРОТИПРАВНІСТЬ ДІЯННЯ

У прогресивному та демократичному суспільстві кожен повинен володіти реальними можливостями для захисту своїх прав. Перетворення в соціальній та політичній сферах, що відбулися в Україні за останній час, визначили подальший курс розвитку державної політики на посилення захисту прав і свобод людини. Конституція України у ст. 27 нормативно закріпила право кожного захищати своє життя і здоров'я, життя та здоров'я інших людей від протиправних посягань [4]. Це фундаментальне положення знайшло своє відображення і в Кримінальному кодексі України 2001 року. Законодавець виділив окремий розділ VIII Загальної частини «Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння», яким розширив перелік таких обставин у порівнянні з Кримінальним кодексом УРСР 1960 р. Своєрідною новацією чинного Кримінального кодексу є введення поняття уявної оборони, яка виділена серед цих обставин. Варто зауважити, що раніше, як самостійна обставина, яка виключає кримінальну протиправність діяння на законодавчому рівні вона не виокремлювалася, тому її дослідження є актуальним у даний час. Попри те, що норма про уявну оборону у кримінальному законодавстві нашої держави є новою, дане поняття вивчається наукою кримінального права досить давно. Так, перші згадки про уявну оборону можна знайти у працях юристів Стародавньої Греції та Риму, її переважно розглядали як один із видів фактичної помилки та визнавали безкарність такої поведінки. Проте, до середини ХІХ століття активніше розвивалося вчення про юридичну помилку, у зв'язку з чим питання проблематики поняття уявної оборони залишається дискусійним і в наш час [1, с. 541].

Стаття 37 Кримінального кодексу України дає визначення поняттю уявної оборони, під якою розуміються дії, пов'язані із заподіянням шкоди за таких обставин, коли реального суспільно небезпечного посягання не було, і особа, неправильно оцінюючи дії потерпілого, помилково припускала наявність такого посягання. Уявна оборона виключає кримінальну відповідальність тільки у тих випадках, коли обстановка, що склалася давала особі достатні підстави вважати, що мало місце реальне

посягання, і вона не усвідомлювала і не могла усвідомлювати помилковості свого припущення [5].

Поміж науковцями, які досліджували тематику обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння і досі не досягнуто консенсусу з приводу поняття уявної оборони та характерних їй ознак. Деякі вчені розглядають це поняття в межах необхідної оборони, при цьому зазначають, що уявна оборона є помилкою при необхідній обороні, яка полягає у помилці щодо наявності правової чи фактичної підстави для завдання шкоди особі, що здійснює посягання (А.О. Пінаєв, Д.С. Птащенко). Інші вчені відмежовують категорії необхідної та уявної оборони, визначаючи останню як складний самостійний інститут (Б.М. Орловський) [3, с. 135-136]. Така неоднотайність пов'язана із тим, що хоча на законодавчому рівні уявна оборона відноситься до обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, вона не цілком відповідає характерним ознакам таких обставин.

Значна кількість науковців вважають, що обставини передбачені восьмим розділом Загальної частини КК України є правомірними, при цьому не конкретизуючи, які саме ознаки виключаються даними обставинами. Інші вчені трактують ці обставини як подібні ознакам певних кримінальних правопорушень, але на відміну від останніх вони є суспільно корисними та правомірними, тому суб'єкт не підлягає кримінальній відповідальності [3, с. 136]. В.В. Аніщук, досліджуючи правову природу уявної оборони, підкреслила, що необхідна та уявна оборона характеризуються різним соціальним значенням: необхідна оборона є суспільно корисною, а уявна – лише допустимою за певних обставин помилкою, внаслідок кримінальна відповідальність особи виключається [2, с. 12].

Варто зазначити, що як самостійній обставині, яка виключає кримінальну протиправність діяння, уявній обороні притаманна низка характерних ознак.

Перша особливість пов'язана із тим, що в умовах уявної оборони саме суспільно небезпечне діяння відсутнє. Реальність посягання є основоположною ознакою за якою проводиться розмежування між необхідною та уявною обороною. Таким чином, при уявній обороні заподіюється реальна шкода, суб'єкту, який не вчиняв неправомірного діяння, але через неправильне тлумачення його дій інша особа скористалася передбаченим законом правом на захист.

Наступною характерною ознакою є те, що через невизначеність обстановки, умови для застосування необхідної оборони існують лише в уявленні особи.

Ще одним вагомим критерієм є шкода, яка завдається внаслідок помилкового сприйняття ситуації [3, с. 137].

Отже, підсумовуючи, можемо зробити висновок, що уявна оборона є

самостійною обставиною, що виключає протиправність діяння. Дослідження цього поняття почало розвиватися ще у давні часи, проте й досі не має єдиного підходу до розуміння правової природи уявної оборони. У зв'язку із неоднозначністю думок, значною кількістю наукових дискусій та новизною для державного кримінального законодавства актуальною залишається проблематика дослідження поняття уявної оборони як обставини, що виключає кримінальну протиправність діяння.

Література

1. Аніщук В.В. Розвиток законодавства про уявну оборону: історико-правий аналіз. *Держава і право*. Вип. 47. 2010. С. 539-544.
2. Аніщук В.В. Уявна оборона: кримінально-правова кваліфікація та відповідальність: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Луцьк, 2011. 26 с.
3. Дарсанія Л.В. Характеристика уявної оборони як обставини, що виключає злочинність діяння. *Зб. наук. праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Серія: «Право»*. Вип. 25. 2017. С. 133-139.
4. Конституція України від 28 чер. 1996 р. № 254к/96-вр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення: 15.04.2022).
5. Кримінальний кодекс України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 15.04.2022).

УДК 343.241(043.2)

Радченко В.О., здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Шведова Г.Л., к.ю.н., доцент

ПРИНЦИПИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Покарання є обов'язковим наслідком любого задовільного карного впровадження. Проте, як це покарання здійснюється, які критерії та процедури його втілення є більш складним питанням. Для того аби створити точну картину, щодо принципів призначення покарання в кримінальному праві нам потрібно дослідити думки різних науковців, стосовно цього питання. Призначення покарання ґрунтується на певних принципах, а саме: законності покарання; визначеності покарання в судовому вироку; обґрунтованості й обов'язковості мотивування покарання у вироку; гуманності покарання; індивідуалізації і справедливості покарання [1].

Що стосується законодавства та дослідження авторів цього питання,